

الحمد لله الذي
جعلنا من عباده
الذين لا ينالون
الملكوت العظيم
ولا يملكون
الملكوت العظيم
ولا يملكون
الملكوت العظيم
فلا اله الا الله
الحمد لله الذي
جعلنا من عباده
الذين لا ينالون
الملكوت العظيم
ولا يملكون
الملكوت العظيم
ولا يملكون
الملكوت العظيم
فلا اله الا الله

دانشکده علوم انسانی
گروه زبانشناسی و زبانهای خارجی

عنوان پایان نامه :

بررسی برخی تفاوت‌های زبانی در نمایشنامه های رادیو و تلویزیون

پایان نامه :

برای دریافت درجه کارشناسی ارشد در رشته زبانشناسی همگانی

نگارش :

قدسی عباسیان

استاد راهنما :

خانم دکتر شهلا شریفی

استاد مشاور :

آقای دکتر محمد رضا پهلوان نژاد

بهمن ۱۳۸۷

تاریخ
شماره
پیوست

دانشگاه پیام نور
دانشگاه پیام نور اسنان، تهران

جمهوری اسلامی ایران
وزارت علوم، تحقیقات و فناوری

((تصویب نامه))

پایان نامه تحت عنوان :

(بررسی تفاوت‌های زبانی در نمایشنامه های رادیویی و تلویزیونی)

تاریخ دفاع ۸۷/۱۱/۲۵ ساعت ۱۲-۱۱ نمره: ۱۸.۵

همچون رتبه

درجه: عالی

اعضای هیئت داوران:

نام و نام خانوادگی	هیات داوران	مرتبۀ علمی	امضا
۱- خانم دکتر شهلا شریفی	استاد راهنما	استاد	
۲- آقای دکتر محمد رضا پهلوان نژاد	استاد مشاور	استاد	
۳- خانم دکتر روشن	استاد داور	استاد	
۴- خانم دکتر روشن	نماینده گروه	استاد	

تهران، خیابان انقلاب،
خیابان استاد نجات‌اللهی،
نیش خیابان سپند،
پلاک ۲۳۳
تلفن: ۸۸۸۰۱۰۹۰
دورنگار: ۸۸۹۰۳۱۵۸
پست الکترونیکی:
info@Tehran.pnu.ac.ir
نشانی الکترونیکی:
http://www.Tehran.pnu.ac.ir

ستایش می کنم خداوند را برای تکمیل نعمتهای او و تسلیم بودن در برابر بزرگی او.

خدایا برگ برگ این دفتر ، به لطف تو و با عشق نورانی تو قلم خورده است. تو را سپاس که قلبم را مملو از عشق نمودی و تو را سپاس که مرا سربلند ساختی .

در ابتدای سخن لازم است به تمام عزیزانی که در تهیه و تنظیم این پژوهش مرا یاری نموده اند شرط ادب و مراتب سپاس و قدر دانی خویش را ابراز دارم.

استاد ارجمندم سرکار خانم دکتر شریفی که شاگردی ایشان از افتخارات من است و از بیکران علم ایشان ، صداقت گفتار و راهنمایی های عالمانه همواره سود جسته ام. قلب پاکش زلالتر و دستان مهربانش نیرومند تر باد.

استاد ارجمند جناب آقای دکتر پهلوان نژاد که در تمام مراحل تحقیق مرا از دانش سرشار و حمایت بی دریغ خویش بهره مند ساختند.

همچنین از سرکار خانم دکتر روشن ریاست گروه زبانشناسی دانشکده نهایت تشکر را دارم.

و سپاس از تمامی معلمان ، دوستان و عزیزانی که در طول تحقیق مشفقانه همراهیم کردند.

تقدیم به :

آستان ملکوتی علی ابن موسی الرضا که شیرینی عشقش در جان به ودیعه است ▪

تقدیم به مادر مهربانم ،

او که به مهر و فداکاری و بزرگی باورش کردم. خورشیدی که تایید تا بیالند ، ابری که بارید تا بشکفند . ریشه ای که قوت خویش را به من داد تا به بار بنشینم .

در برابر وجود نازنینت زانوی ادب بر زمین می نهم و بر دستان پر مهرت بوسه سپاس می زنم.

تقدیم به همسر عزیزم : " محمد "

که دوران سخت تحصیل را با گفتار نوید بخش و محبت خالصانه اش بر من آسان ساخت و همیشه با محبت و لطف خود مرا تشویق نموده و یاری رسانده است.

تقدیم به فرزندان عزیزم: "سینا و سارا"

که وجودشان گوهری یگانه و حضورشان روشنی بخش و شادی آور زندگی ام می باشد.

تقدیم به برادران و خواهر مهربانم :

• به خاطر تشویق ها ، راهنمایی ها و حمایت‌های صمیمانه شان •

نام خانوادگی دانشجو : عباسیان
نام : قدسی
عنوان پایان نامه : بررسی برخی تفاوت‌های زبانی در نمایشنامه های رادیو و تلویزیون

استاد راهنما : خانم دکتر شهلا شریفی

استاد (اساتید) مشاور : آقای دکتر محمدرضا پهلوان نژاد

مقطع تحصیلی : کارشناسی ارشد
رشته : زبان‌شناسی
گرایش : همگانی
دانشگاه : پیام نور

دانشکده : علوم انسانی
تاریخ فارغ التحصیلی : بهمن ۱۳۸۷
تعداد صفحه : ۱۱۶

کلید واژه ها : کاربرد شناسی - عبارات اشاره ای - عوامل انسجام - رسانه - نمایشنامه

چکیده :

در این تحقیق پس از بررسی مبانی نظری کاربرد شناسی که مبتنی بر منظور و معناست و برشمردن ویژگی های دو رسانه شنیداری (رادیو) و دیداری (تلویزیون) سعی شده با اتخاذ روش تحلیلی - توصیفی ، به تجزیه و تحلیل دو نمایشنامه تلویزیونی و دو نمایشنامه رادیویی پرداخته شود و برخی از تفاوت‌های این دو نوع نمایشنامه در چارچوب کاربرد شناسی به شکل مقایسه ای عملاً به نمایش گذاشته شود.

این تحقیق متشکل از چهار فصل می باشد که در فصل اول به بیان مسئله ، سوال های تحقیق اهداف تحقیق، روش تحقیق و محدودیت های آن می پردازد. در فصل دوم به مباحث نظری تحقیق که شامل معرفی نظریه کاربرد شناسی و متغیرهای وابسته ای است که قرار است در نمایشنامه ها مورد بررسی قرار گیرد. سپس به تفاوت‌های دو رسانه شنیداری و دیداری و ویژگی - های هر یک خواهد پرداخت و در فصل سوم به ارائه و تحویل داده های به دست آمده و رسم جداولی از توزیع فراوانی هریک از متغیرها پرداخته می شود و در فصل آخر ، نتایج بررسی -

های این تحقیق برای روشن شدن وجود یا عدم وجود تفاوت معنادار بین دو نوع نمایشنامه ارائه می شود و علت های احتمالی این تفاوت ها به تفصیل مورد بحث قرار می گیرد.

با توجه به نتایج به دست آمده فرضیه ی " کمتر بودن تعداد عبارات اشاره ای در نمایشنامه های رادیویی نسبت به نمایشنامه های تلویزیونی " مورد پذیرش واقع شد. همچنین فرضیه ی " کمتر بودن عوامل انسجامی در رادیو نسبت به تلویزیون " نیز مورد قبول واقع شد، ولی دو متغیر " طول جملات " و " شکاف ناشی از نبودن تصویر " که اولی بیانگر کمتر بودن طول جملات در نمایشنامه رادیویی نسبت به نمایشنامه تلویزیونی و دومی که بیانگر بیشتر بودن شکاف ناشی از نبودن تصویر در نمایشنامه رادیو نسبت به نمایشنامه تلویزیون بود مورد پذیرش واقع نشد.

فهرست مطالب

صفحه

عنوان

فصل اول : کلیات

- ۱-۱ مقدمه ۲
- ۲-۱- بیان مسئله ۳
- ۳-۱- سوالهای تحقیق ۴
- ۴-۱- اهمیت موضوع ۴
- ۵-۱- کاربردهای تحقیق ۵
- ۶-۱- روش تحقیق ۵
- ۷-۱- محدودیت های تحقیق ۶
- ۸-۱- فرضیه تحقیق ۷

فصل دوم : مباحث نظری و پیشینه تحقیق

- ۱-۲- مقدمه ۹
- ۲-۲- تعریف کاربرد شناسی ۹
- ۳-۲- عبارات اشاره ای ۱۲
- ۳-۲-۱ انواع اشاره ای ها ۱۳
- ۴-۲- انسجام ۱۵
- ۴-۲-۱ طبقه بندی انسجام ۱۶
- ۴-۲-۲ انواع ابزارهای انسجامی ۱۶
- ۴-۲-۱-۲-۱ ارجاع ۱۷
- ۴-۲-۲-۲ جایگزینی ۲۱

عنوان

صفحه

۲-۴-۲-۳- حذف ۲۲

۲-۴-۲-۴- انسجام.. واژگانی ۲۳

۲-۵- تعریف نمایشنامه ۲۴

۲-۶- ویژگی رسانه تلویزیون ۲۶

۲-۷- ویژگی رسانه رادیو ۲۷

۲-۸- تحقیقات انجام گرفته در زمینه تفاوت‌های زبانی در رادیو و تلویزیون در ایران و سایر کشورها ۳۴

فصل سوم : ارائه و تحلیل داده ها

۳-۱- تحلیل داده ها ۳۷

۳-۲- بررسی عبارات اشاره ای در نمایش تلویزیونی « پرده آخر » ۳۸

۳-۲-۱- عبارات اشاره ای مکانی ۳۸

۳-۲-۲- عبارات اشاره ای زمانی ۳۸

۳-۲-۳- عبارات اشاره ای شخصی ۴۰

۳-۳- بررسی عبارات اشاره ای در نمایشنامه تلویزیونی « گنجشک ها در قفس » ۴۱

۳-۳-۱- عبارات اشاره ای مکانی ۴۱

۳-۳-۲- عبارات اشاره ای زمانی ۴۱

۳-۳-۳- عبارات اشاره ای شخصی ۴۳

۳-۴- بررسی عبارات اشاره ای در نمایش رادیویی « فریب » ۴۴

۳-۴-۱- عبارات اشاره ای مکانی ۴۴

۳-۴-۲- عبارات اشاره ای زمانی ۴۵

۳-۴-۳- عبارات اشاره ای شخصی ۴۶

- ۳-۵-۵- بررسی عبارات اشاره ای در نمایشنامه رادیویی « دل سگ » ۴۷
- ۳-۵-۱- عبارات اشاره ای مکانی ۴۸
- ۳-۵-۲- عبارات اشاره ای زمانی ۴۸
- ۳-۵-۳- عبارات اشاره ای شخصی ۴۹
- ۳-۶- بررسی ساختاری متون نمایشنامه ها به لحاظ شکاف ناشی از بودن و نبودن تصویر ۵۰
- ۳-۶-۱- نمایش تلویزیونی « پرده آخر » ۵۰
- ۳-۶-۲- نمایش تلویزیونی « گنجشک ها در قفس » ۵۲
- ۳-۶-۳- نمایش رادیویی « فریب » ۵۳
- ۳-۶-۴- نمایش رادیویی « دل سگ » ۵۵
- ۳-۷- بررسی نمایشنامه ها از نظر طول جملات (تا سه کلمه) ۵۶
- ۳-۷-۱- نمایش تلویزیونی « پرده آخر » ۵۶
- ۳-۷-۲- نمایش صحنه « گنجشک ها در قفس » ۵۹
- ۳-۷-۳- نمایش رادیویی « فریب » ۶۰
- ۳-۷-۴- نمایش رادیویی « دل سگ » ۶۲
- ۳-۸- بررسی متون نمایشنامه ها از نظر ابزارهای انسجام ۶۴
- ۳-۸-۱- عامل تکرار در نمایش تلویزیونی « پرده آخر » ۶۵
- ۳-۸-۲- عامل تکرار در نمایش تلویزیونی « گنجشک ها در قفس » ۶۸
- ۳-۸-۳- عامل تکرار در نمایش رادیویی « فریب » ۷۱
- ۳-۸-۴- عامل تکرار در نمایش رادیویی « دل سگ » ۷۴
- ۳-۸-۵- عامل جایگزینی در نمایش تلویزیونی « پرده آخر » ۷۷

۳-۸-۶- عامل جایگزینی در نمایش تلویزیونی « گنجشک ها در قفس »	۷۷
۳-۸-۷- عامل جایگزینی در نمایش رادیویی « فریب »	۷۷
۳-۸-۸- عامل جایگزینی در نمایش رادیویی « دل سگ »	۷۹
۳-۸-۹- عامل حذف در نمایش تلویزیونی « پرده آخر »	۸۰
۳-۸-۱۰- عامل حذف در نمایش تلویزیونی « گنجشک ها در قفس »	۸۳
۳-۸-۱۱- عامل حذف در نمایش رادیویی « فریب »	۸۴
۳-۸-۱۲- عامل حذف در نمایش رادیویی « دل سگ »	۸۵

فصل چهارم : نتیجه گیری

۴-۱- مقدمه	۱۰۵
۴-۲- متغیر عبارات اشاره ای	۱۰۶
۴-۳- متغیر شکاف	۱۰۷
۴-۴- متغیر طول جملات	۱۰۸
۴-۵- متغیر انسجام	۱۰۸
۴-۶- سخن آخر	۱۱۱
۴-۷- پیشنهاداتی برای تحقیقات بیشتر	۱۱۲
منابع فارسی	۱۱۳
منابع انگلیسی	۱۱۵

فصل اول

کلیات و پیشینه تحقیق

۱-۱- مقدمه :

از آن جا که زبان نخستین وسیله ی ارتباط میان انسان ها تلقی می شود، همواره به عنوان موضوعی مهم مورد توجه همگان بوده است. به همین دلیل ، در طی قرون و اعصار گذشته ، اندیشمندان همواره به بررسی زبان از جنبه های مختلف پرداخته اند و سعی در روشن کردن زوایای مختلف این موهبت عظیم الهی داشته اند، به طوری که هر روز بر تعداد شاخه های علم زبان شناسی افزوده می گردد.

یکی از تازه ترین و بحث انگیز ترین این شاخه ها ، علم تجزیه و تحلیل کلام و کاربرد شناسی می باشد که زبان را در عمل و در بافتهای متنی و موقعیت های زمانی و مکانی به عنوان یک وسیله ی دارای نقش ارتباطی بررسی می کند.

محققان ، عملکرد ها و نقش های گوناگونی برای زبان قائل شده اند که از آن جمله هالیدی در کتاب مقدمه ای بردستور نقش گرا^۱ (۱۹۸۵) سه نقش عمده برای زبان قائل است:

۱- نقش اطلاعی^۲ که ضمن آن شخص ، تجربه و احساس خویش را از عالم خارج بیان می کند. یا به عبارتی دیگر بیان تجربه های بیرونی و درونی فرد را نقش تجربی زبان گویند.

۲ - نقش معاشرتی^۳ که گوینده یا نویسنده از قضیه ای استفاده می کند تا با دیگران ارتباط برقرار کند .

۳- نقش متنی^۴ که گوینده یا نویسنده را قادر می سازد آنچه را که می خواهد بگوید یا بنویسد به گونه ای سازمان دهد که به صورت بافتی خاص و معنی دار باشد و به عنوان یک پیام ، نقش مناسب را ایفا کند .

نقش متنی به بررسی عملکرد عناصر زبانی در مرادفات بین انسان ها در چار چوب متن علاقه مند است و این که ساختمان و آرایش متن چه تأثیری در نقش عناصر زبانی در ارتباط بین افراد دارد . به طور مثال اگر جملات متنی را در هم بریزند و به چند نفر از سخنگویان بومی^۵ آن زبان بدهند ، آنها می توانند جملات را به ترتیب مناسب در کنار یکدیگر قرار دهند.

^۱ An Introduction to Functional Grammar

^۲ Ideational

^۳ Interactional

^۴ Textual

^۵ Native speakers

مهمترین عاملی که سخنگویان زبان را قادر به انجام چنین کاری می کند ، چار چوب معنایی و صورتی متن است . مکانیسم هایی که در زبان به منظور ایجاد متن به کار می روند عبارتند از : ساختار مبتدا - خبری ، ساختار اطلاعاتی و انسجام (مهاجر ونبوی، ۱۳۷۴ : ۷۳).

از آنجایی که گونه های مختلف کاربردشناسی بسته به موضوع ، هدف و عوامل دیگر ، هر کدام با انواع خاصی از واژگان تجانس دارند ، لذا بررسی نوع واژگان و میزان بسامد و همچنین همبندی واژگان می تواند یکی از موضوعات مورد بررسی قرار گیرد .

تحقیق حاضر سعی در بررسی برخی تفاوت های زبانی در نمایشنامه های رادیویی و تلویزیونی از دیدگاه کاربردشناسی دارد . این تحقیق در چهار فصل تنظیم گردیده است :

در فصل اول ، ابتدا به بیان ویژگی ها و اصول مورد نیاز تحقیق علمی از قبیل بیان مسئله ، بیان سوالات تحقیق ، فرضیه ، اهمیت موضوع و ضرورت تحقیق ، اهداف و کاربردهای آن ، روش شناسی و محدودیت های تحقیق خواهد پرداخت .

۱-۲- بیان مسئله :

در ادوار مختلف تاریخ بشر ، مطالعه ی زبان از جنبه های گفتاری و به ویژه نوشتاری از موضوعاتی بوده است که محققان رشته های گوناگون اعم از فلاسفه ، روانشناسان ، مردم شناسان ، زبانشناسان و به خصوص در دهه های اخیر عصب شناسان ، زیست شناسان و تحلیل گران متن را به خود مشغول کرده و حاصل این مطالعات در قالب رویکردهای زبان شناسی تبلور یافته است . هر یک از این رویکردها با توجه به پایگاه نظری و روش شناختی که در تولید و درک زبان برگزیده اند با مسائلی مواجه بوده اند. از جمله ی این دیدگاهها نظریه زبانشناسی صورت گرا است که نظریه ی زایا_گشتاری چامسکی گونه ای از آن می باشد . این دیدگاه از بدو ارائه تا کنون به توصیف و تبیین صورت گرایانه ریاضی گونه ی دقیق برای ساختهای زبانی مبادرت ورزیده است و در آن زبان به عنوان پدیده ای خود محور و صرفاً وابسته به ساخت معرفی شده است . چامسکی معتقد است زبان نظامی زیستی است ، او هیچ نقشی را برای جامعه و فرهنگ در شکل دهی زبان قائل نیست . در مقابل این دیدگاه در سالهای اخیر رویکرد جدیدی در مطالعات کلامی پدید آمد که آن را "تحلیل گفتمان انتقادی" می نامند . در این رویکرد اعتقاد بر این است که برای فرا گیری

زبان صرفاً " یادگیری دستور کفایت نمی کند، بلکه لازم است که به بافت گفتاری ، رابطه ی میان سخنگو و شنونده ، قوانین حاکم بر گفتار و فرایندهای احتمالی فرهنگی و ایدئولوژیکی توجه دقیق بشود.

توانش در گفتار شامل توانایی در به کار بردن گفتار متناسب با شرایط محیط است و زمانی که در فرستادن پیام این تناسب گفتار با محیط اجتماعی وجود نداشته باشد ، گفتار غیر طبیعی ویا نادرست است . به نظر این نویسنده هر یک از رویکرد های فوق گوشه ای از واقعیت و ویژگی های کلام را توصیف و تبیین می کنند و هیچ یک به تنهایی قادر نیستند تصویری جامع از ساخت زبان و درک متن ارائه کنند.

تحقیق حاضر که تحقیق نظریه بنیاد و داده بنیاد است به لحاظ نظری با تکیه بر اصول کاربردشناسی به تبیین عوامل موثر در تولید و درک متن های نمایشنامه می پردازد و در صدد است برای پرسش های زیر پاسخ مناسب بیابد.

۱-۳- سوالاتی تحقیق

- ۱- عبارات اشاره ای در نمایشنامه رادیویی بیشتر استفاده می شود یا در نمایشنامه تلویزیونی ؟
- ۲- بسامد ابزارهای انسجامی شامل (جانمایی، تکرار، حذف) در رادیو و تلویزیون به چه صورت است ؟
- ۳- در نمایشنامه رادیویی شکاف های ناشی از نبودن تصویر چگونه پر می شوند ؟
- ۴- طول جملات در نمایشنامه رادیویی بیشتر است یا در نمایشنامه تلویزیونی ؟

۱-۴- اهمیت موضوع

اهمیت این تحقیق که گامی در جهت تولید و درک متون و متعاقب آن گفتار است، به نظر یکی از مسائل بنیادی و اساسی در علم زبانشناسی به شمار می آید. زیرا هدف از بررسی های زبانی در طول تاریخ بشر یافتن جواب هایی برای این چهار سوال اساسی بوده است. (کوک، ۱۹۹۷ : ۳) .

۱- دانش زبانی از چه بخش هایی تشکیل شده است ؟

۲- چگونه این دانش فرا گرفته می شود ؟

۳- چگونه چنین دانشی به کار گرفته می شود؟ چگونه مردم این دانش زبانی را در تولید و درک گفته به کار می گیرند؟

۴- ساز و کارهای فیزیکی که پایه های مادی چنین دانشی را تشکیل می دهند چیست؟

تحقیق حاضر از آن جهت حائز اهمیت است که به یکی از چهار سوال بنیادی فوق یعنی سوال سوم می پردازد. این پرسش به دو مسأله اساسی:

الف - « ادراک » که به چگونگی تعبیر و تفسیر گفته ها در متون نمایشنامه از طریق دیداری یا شنیداری

ب - « تولید » که به تولید متونی از نمایشنامه که می گوئیم یا می نویسیم می پردازد.

به عبارتی در این تحقیق به آنچه در دهه های اخیر زبانشناسان سعی در پرده گشودن از آن را داشته اند یعنی کشف چگونگی ساخت گفته ها و درک آن و مهم تر از آن پی بردن به راز های درون متن و حتی فراتر از آن یعنی اسرار درون انسان، قراردادهای اجتماعی و فرهنگ و ایدئولوژی مورد نظر بوده است، می پردازد. از بذل دقت و توجه به این جنبه از زبان، سبب شده زبانشناسی کاربردی، زبانشناسی اجتماعی و تجزیه و تحلیل گفتمان روند رو به رشدی را طی کنند و از بسیاری از مسائل زبانی که پیش از این به آن توجه نمی شد و یا در هاله ای از ابهام قرار گرفته بود تصویر نسبتاً " دقیق و روشن عرضه شود.

اهداف تحقیق :

این تحقیق در راستای دستیابی به این اهداف تدوین شده است :

۱- آیا به لحاظ متغیرهای کاربرد شناسی از جمله عبارات اشاره ای، ابزارهای انسجام (جایگزینی، تکرار، حذف)، طول جملات و شکاف ناشی از نبودن تصویر تفاوت معناداری بین متون نمایشنامه های رادیو و تلویزیون وجود دارد؟

اگر بله این تفاوتها در چه بخش هایی کمتر و در چه بخش هایی بیشتر است؟ به عبارتی کدام یک از متغیرهای در نظر گرفته شده بیشتر تحت تاثیر نوع رسانه قرار می گیرند؟